

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRKİYE DIŐI TÜRK TARİHİ
AFŞARLAR (1736-1795)
Kültür Portalı

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet Çay

2009
ANKARA

5.19. Afşarlar (1736-1795)

Anahtar Kelimeler: Afşarlar, Afşar Hanedanı, Nâdir Şah

Hânedân'ın kurucusu Nâdir, Horasan'daki Afşarlar'ın Kırklı oymağına mensup olup, adını Safevî Şahı II. Tahmasb (1722-1732) devrinde duyurmaya başlamıştır. 1722 yılında Afganistan'dan gelerek İran'ı istilâ ile başşehir Isfahan'ı ele geçiren Üveysîler'e karşı mücâdeleyi yürütmek üzere ortaya çıkan Nâdir, Üveysîler'den Eşref'i Damgan ve Isfahan yakınlarında yendikten sonra Isfahan'a giderek, tahttan uzaklaştırılan II. Tahmasb'ı yeniden Safevî tahtına oturtmuştur (1729). O bundan birkaç ay sonra Üveysîler'i Şiraz yakınlarında da bozguna uğratarak, dâhilde rahat bir nefes alma imkânına kavuştu. Nâdir, başlangıçta, Patrona Halil ayaklanması gibi iç meselelerle uğraşan Osmanlılar'a karşı başarılı olmuş ve Hemedan, Kirmanşah, Tebriz gibi şehirleri ele geçirmiş ise de (1730); İstanbul'da vaziyet değişip, I. Mahmud duruma hâkim olunca, Osmanlı orduları İran'da pek çok fetihlerden sonra Tahmasb'ı sulha yanaşmaya mecbur bırakmıştı (Ocak 1732). Lâkin gerek bu, gerekse Ruslar'la varılan andlaşmalar o sıralarda Horasan'da meşgûl bulunan Nâdir'i memnun etmemiş ve bu andlaşma Nâdir'e, Tahmasb'ın ehliyetsizliğini ileri sürerek onu tahttan uzaklaştırma imkânını sağlamıştır. 1732 yılında Tahmasb'ın oğlu, 1 yaşındaki III. Abbas'ı tahta oturtan Nâdir, kendisini onun vekili ilân etmiş, nihâyet 1736'da hâkimiyetini bizzat eline alarak, Safevîler'e son verdiği gibi, Şah unvanını almıştır. Nâdir bundan sonra Osmanlılar ile öteden beri süregelen düşmanlığa son vermek teşebbüsünde bulunarak, Osmanlılar'dan dinî bazı isteklerde bulunmuş ise de, Osmanlı ulemâsının Nâdir'in tekliflerini şer'î ve siyasî bakımdan mahzurlu görüp, reddetmesi üzerine savaşlar bir müddet daha devam etmiştir. 1738'de Kandahar'a, oradan ise mütemadî savaşlarla boşalan hazinesini doldurmak maksadı ile Hind seferine çıkan Nâdir Şah Lahor'a kadar gitti. Böylelikle hudutlar Sind'den Kafkasya'ya kadar uzanmış ve bu sefer ona büyük servet toplama imkânını sağlamakla birlikte, Hindistan'daki Babürlüler'e de ağır bir darbe teşkil etmiştir (1740). 1741 yılında oğlu Rıza Kulu'nun da içinde bulunduğu şüphelenilen bir suikast teşebbüsü onun karakterinde bir değişikliğe sebep oldu, halka zulmetmeğe ve ağır vergiler toplamaya başlayınca, ülkede yer yer ayaklanmalar baş gösterdi. Neticede bazı Afşar ve Kaçar beyleri Nâdir Şah'ı öldürerek (1747), yeğeni Ali Kulu Mirza'yı şah ilân ettiler. Ertesi yıl o da kardeşi İbrahim tarafından tahttan uzaklaştırılmış, lâkin kendisi de Nâdir'in torunu Şahruh tarafından devrilip (1748), öldürülmüştür. Bundan sonra Şahruh, yaklaşık yarım asır Horasan'da hüküm sürdü ise de (Ölm. 1795), artık Afşarlar'ın nüfuzu iyice azalmış ve ülkede Zend hâkimiyeti tesis edilmiştir.

Nâdir Şah'ın kâtibi ve vak'anüvisi Astarâbâdlı Mirza Mehdi Hân'ın Senglâh adlı büyük Türkçe-Farsça lügatı bu devride Türkçe'nin ehemmiyetini gösteren bir eserdir ki, eserin ilk kısmı Türk lehçeleri hakkında mukâyeseli bir gramerdir.

Kaynak (Source):

Tarihte Türk Devletleri, C.I, Ankara Üniversitesi, Ankara 1987, s. X + 422.

Tarihte Türk Devletleri, C. II, Ankara Üniversitesi, Ankara 1987, s. VI + (423-816) + 16 Harita.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale K�N��EN

